

tin İstanbul'a intikali konusunda bazı bilgiler vermektedir. Buna göre Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferinden önce Memlûk Sultanı Kansu Gavri'nin İskenderiye'ye naklettirdiği ve zaferden sonra Yavuz Sultan Selim'in eline geçen hazine içinde Hz. Peygamber'in Uhud Gazvesi'nde kırılan dişi ile bir tutam lihye-i şerifi de vardı (*Seyahatnâme*, X, 123). Bu mâlumattan hareketle dendân-ı saâdetin Mekke'de emirlik hazinesinde değil Memlûk sultanının hazinesinde muhafaza edilmekte olduğu söylenebilir. Hâlen Topkapı Sarayı Hırka-i Saâdet Dairesi'nde bulunan dendân-ı saâdetin, üzeri kıymetli taşlarla süslü 11 × 7 × 7 cm. ebadındaki altın mahfazası Sultan VI. Mehmed tarafından yaptırılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müşned, I, 31, 33; II, 317; Buhârî, "Cihâd", 80, 85, "Meğâzî", 24, "Tıb", 27; Müslim, "Cihâd", 101, 103, 106; İbn Mâce, "Tıb", 15; Tirmizî, "Tefsîr", 3/10-11; Vâkidî, *el-Meğâzî*, I, 244-246; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XVII, 94; Hoca Sâdeddin, *Tâcü't-tevârîh*, II, 371-372; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, X, 123; *Mir'âtü'l-Haremeyn (Mekke)*, s. 673-678; Mustafa Sâfi, *Zübdetü't-tevârîh*, Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 2428, I, vr. 280^a vd.; Ahmed Râsim, *Menâkıb-ı İslâm*, İstanbul 1326, II, 338-342; Danişmend, *Kronoloji*, II, 43; Tahsin Öz, *Hırka-i Saadet Dairesi ve Emânât-ı Mukaddese*, İstanbul 1953; s. 25; İsmet Parmaksızoğlu, "Emânât-ı Mukaddese", *TA*, XV, 126.

NEBİ BOZKURT

DENİZ HAMAMI

İstanbul'da Osmanlı döneminin sonlarına doğru deniz üstüne kurulan kapalı plaj.

"Derya hamamı" da denilen deniz hamamlarının hangi tarihte ortaya çıktığı tesbit edilememekle birlikte bazı söylenti ve şiirlere dayanılarak ilk örneklerinin XIX. yüzyılın ikinci çeyreğinde Çardak iskelesi ile Salıpazarı ve Kumkapı sahillerinde açılmış olabileceği ileri sürülmektedir (*İst.A*, VIII, 4439). Beşiktaş Deniz Müzesi Arşivi'nde bulunan 24 Rebülevvel 1263 (12 Mart 1847) tarihli bir şûrâ-i bahrî kararından, o tarihte Haliç kıyısındaki Tersâne-i Âmir'e'de iki deniz hamamının mevcut olduğu ve bir gayri müslim vatandaş tarafından köprü'nün Karaköy ayağında açılmak istenen üçüncüsüne deniz trafiğini engelleyeceği için başka bir yerde yapılması kaydıyla izin verildiği öğrenilmektedir (Deniz Müzesi Komutanlığı, Tarihî Deniz Arşivi, Defter, nr. 4, s.

84c). Günümüze herhangi bir kalıntısı intikal etmeyen ve XX. yüzyılın ortalarına kadar bazı sokak levhalarında yaşadığı görülen isimleri de artık tamamen unutulmuş olan deniz hamamları hakkındaki mevcut bilgilerin hemen hepsi, İstanbul Şehremâneti tarafından yayımlanan 6 Safer 1292 (14 Mart 1875) tarihli Umûmî Deniz Hamamları Nizamnâmesi'nden elde edilmektedir (bk. *Mecelle-i Umûr-ı Belediyeye*, II, 631). Üç bölüm halinde on altı maddeden meydana gelen bu nizamnâmeden, gerektiğinde artırılmak üzere sayıları altmış iki olarak tesbit edilen deniz hamamlarının İstanbul'un çeşitli sahillerinde yer aldığı, bunların otuz dördünün erkeklere, yirmi sekizinin kadınlara mahsus olduğu, ayrıca söz konusu nizamnâme ile sahillerde açıktan denize girilmesi yasaklandığı için deniz kıyılarındaki mâlikâne sahiplerinin de yine belediyenin izni ve kontrolü dahilinde özel hamamlar yaptırdıkları öğrenilmektedir. Mütareke yıllarında İngilizler'in Florya'da kadın ve erkeklerin birlikte denize girebildikleri bir plaj açmalarıyla geleneği sarsılan deniz hamamları, bu tarihten sonra karışık plajların yanında bir süre daha varlıklarını korumuşlar, 1924 yılı deniz mevsiminden sonra ise bir daha görülmemişlerdir.

İnşa ve idareleri belediye tarafından bir veya iki yıl için artırma ile ihale edilen deniz hamamları, yaz başlarında özellikle akıntılı sahillerin kıyıda bir iskeleye ulaşılabilen 15-20 m. açığına kurulu ve sonbaharda sökülüyordu; yalı sahiplerinin kendi binalarının yanına yaptırdıkları özel hamamlar ise sabitti. Deniz dibine çakılan kazıklar üzerine, suya dayanıklı kerestelerle her tarafı kapalı biçimde inşa edilen ve uzaktan iri bir ambalaj sandığına benzeyen bu yapılar bir havuzla etrafındaki bir platform ve onun etrafında yer alan soyunma odalarından meydana geliyordu; ayrıca hazır yiyecek ve meşrubat satılan bir büfesi ile suyu kirletmeyecek şekilde yapılmış bir tuvaleti bulunuyordu. Ölçüleri açısından üçe ayrılan deniz hamamlarının en büyükleri yaklaşık 20 × 30 m. boyutlarında, otuz soyunma odalı ve on iki kişilik ikinci bir özel yüzme havuzlu, en küçükleri ise 15 × 20 m. boyutlarında on beş soyunma odalı idi ve çoğunluğu bu küçük tiptekiler teşkil ediyordu. Erkek ve kadın hamamları arasında, seslerin diğerinden işitilemeyeceği kadar bir uzaklık bulunurdu.

Deniz hamamlarında içki içmek veya buralara içkili gelmek ve yüzerek platformların altından dışarı çıkmak kesinlikle yasaktı. Her hamamda bir yüzme hocası-cankurtaran ile bir belediye çavuşu, çifte hamamların arasında da kayıkla dolaşan zaptiyeler görev yapıyordu. Erkek hamamlarında idarenin hazır bulundurduğu, göbekte dizler arası boyunda şortlarla çıkmalık peştamal ve havlular kullanılıyor, isteyenler nizamnâmeye uygun olmak şartıyla kendi takımlarını da yanlarında getirebiliyorlardı. Kadın kıyafetleri ise boğazdan ayak bileklerine kadar inen gecelik benzeri uzun bir gömlek veya bluzla en kısıtlı diz kapağının altına kadar çıkabilen uzun dondan ibaretti.

Deniz hamamları, üzerlerine dikilen direkler arasında rüzgârda çırpınarak kuryan çeşitli renk ve desenlerdeki peştamallarıyla bazı son dönem Osmanlı ressamlarına konu olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Deniz Müzesi Komutanlığı, Tarihî Deniz Arşivi, Şûrâ-i Bahrî Bölümü, Defter, nr. 4, s. 84c; nr. 36, s. 200a; nr. 486, s. 8a; *Mecelle-i Umûr-ı Belediyeye*, II, 631; Selahattin Ali, *Hamamlar, Deniz Hamamları ve Denizde Banyo*, İstanbul 1334; Ergün Hiçilmez, "Deniz Hamamları", *Star*, sy. 1/40, İstanbul 1992, s. 32; Ali Şükrü Şavlı, "Güneş ve Deniz Banyoları", *AA*, I, 82-84; Reşad Ekrem Koçu, "Deniz Hamamları", *İst.A*, VIII, 4438-4442.

KÂMİL ŞAHİN

DENİZCİLİK

(bk. BAHİRİYE).

DENİZLİ

Ege bölgesinde şehir ve bu şehrin merkez olduğu il.

Şehrin adı Süryânî ve Gürcü kaynaklarından öğrenildiğine göre 1291'de Tangazlu ve Thongouzalo şeklinde anılmaktaydı. XIV. yüzyıla ait kaynaklarda (Aksarâyî, İbn Battûta) bu ad Toguzlu, Donguzlu ve Tonguzlu şekillerinde geçmektedir. Kerîmüddin Aksarâyî XIII. yüzyılın başlarına ait bir olaydan söz ederken burayı Lâdik olarak adlandırdığı halde 1261'de meydana gelen Türkmen olaylarından bahsederken de Toguzlu şeklinde belirtir. Bundan Toguzlu adının XIII. yüzyıl ortalarında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Tangazlu adı Tonguzlu ve nihayet Tonuzlu (طونوزلی) şeklini almıştır; XV. yüzyılda bu şekil görülür. XVI. yüzyıldan